

examenbundel.nl

examen bundel

Meer dan alleen oefenexamens

Nu bij je boek
mijn.examenbundel.nl
Online oefenen, video's en meer

2024|2025

VWO

Maatschappijwetenschappen

#

**examen
bundel**>
Slim leren, zeker slagen

#

**BESTEL
MET
STAPEL-
KORTING!**

#

Slim leren, zeker slagen met Examenbundel!

#

Oefenopgaven, samenvattingen, woordjes,
examentips en inspiratie: op examenbundel.nl
vind je alles om je optimaal voor te bereiden
op je examens.

#ikgazekerlagen #geenexamenstress examenbundel.nl

examenbundel.nl

examen bundel

Meer dan alleen oefenexamens

2024 | 2025

K.M. Vossen

VWO

Maatschappijwetenschappen

Colofon

Auteurs

Koen Vossen

Vormgeving binnenwerk

Maura van Wermeskerken, Apeldoorn

Opmaak

Crius Group, Hulshout

Over ThiemeMeulenhoff

ThiemeMeulenhoff ontwikkelt slimme flexibele leeroplossingen met een persoonlijke aanpak. Voor elk niveau en elke manier van leren. Want niemand is hetzelfde.

We combineren onze kennis van content, leerontwerp en technologie, met onze energie voor vernieuwing. Om met en voor onderwijsprofessionals grenzen te verleggen. Zo zijn we samen de motor voor verandering in het primair, voortgezet en beroepsonderwijs.

Samen leren vernieuwen.

www.thiememeulenhoff.nl

Boek ISBN 978 90 06 48568 4

Pakket ISBN 978 90 06 31591 2

Eerste druk, eerste oplage 2024

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2024

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (PRO), Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp (www.stichting-pro.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Voor meer informatie over het gebruik van muziek, film en het maken van kopieën in het onderwijs zie www.auteursrechtenonderwijs.nl.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Deze uitgave is volledig CO₂-neutraal geproduceerd.

Het voor deze uitgave gebruikte papier is voorzien van het FSC®-keurmerk.

Dit betekent dat de bosbouw op een verantwoorde wijze heeft plaatsgevonden.

Zo werk je met deze Examenbundel

De eerste stap om vol vertrouwen je examen voor dit vak in te gaan heb je gezet! Deze Examenbundel is namelijk de beste voorbereiding, omdat je oefent met echte examenopgaven. Kijk hoe het werkt.

De indeling van het boek

Je Examenbundel bestaat uit verschillende delen:

- **De oriëntatietoets:** krijg snel een eerste indruk hoe je scoort op de verschillende examenonderwerpen.
- **Deel 1 - Oefenen op onderwerp:** oefen gericht met examenopgaven over de onderwerpen die jij lastig vindt.
- **Deel 2a - Examens met uitwerkingen:** oefen met hele examens met heldere uitleg van onze ervaren examendocenten.
- **Deel 2b - Examen 2024-I:** doe de generale repetitie voor het echte examen. De antwoorden en uitwerkingen staan op mijnexamenbundel.nl.

Hints en uitwerkingen

HINTS

Weet je niet hoe je een vraag moet aanpakken? Dan zijn er **hints** om je op weg te helpen.

UITWERKINGEN

Kijk de vragen na met de **uitwerkingen**. Daarin staat het juiste antwoord. Maar belangrijker: je krijgt duidelijke uitleg waaróm dit het juiste antwoord is en hoe je daar komt.

Zo oefen je én leer je tegelijk!

Online oefenen met Mijn Examenbundel

Bij dit boek hoort een online omgeving: mijnexamenbundel.nl. Het boek en Mijn Examenbundel werken met elkaar samen.

Maak de balans op

Leren en oefenen

Ook handig

Boek

- oriëntatietoets maken
- hele examens maken

- examenopgaven oefenen per onderwerp

- onderwerpregister
- suggesties voor verder lezen

Mijn Examenbundel

- nakijken oriëntatietoets
- nakijken hele examens

Je scores worden bewaard!

- uitlegvideo's per onderwerp
- extra examenopgaven per onderwerp

Je ziet je voortgang!

- overzicht van de examenstof
- hulpmiddelen
- examentips

Alle belangrijke info bij elkaar!

Om optimaal gebruik te maken van boek én website, verwijst het boek op handige plekken naar mijnexamenbundel.nl.

Voorbeeld

Wil je weten hoe je de toets hebt gemaakt? De antwoorden staan op mijnexamenbundel.nl. Vul je punten in en bekijk je score per onderwerp. Je scores worden bewaard.

Activeer direct je code voor Mijn Examenbundel

Ga nu naar mijnexamenbundel.nl en maak meteen je account aan. Met de **activatiecode** die je per mail hebt ontvangen of via de ELO van je school, heb je toegang tot alle extra's die bij je boek horen.

Gebruik ook Samengevat

Wil jij je nóg beter voorbereiden op het eindexamen? Combineer **Examenbundel** dan met **Samengevat** - alle examenstof kort en bondig in één boek.

Heel veel succes!

Namens team Examenbundel heel veel succes met je examens! #slimlereniszekerlagen

Heb je een vraag of opmerking over deze Examenbundel? Ga dan naar examenbundel.nl/contact.

Opmerking

De overheid stelt de regels op voor het examen. Bijvoorbeeld wat de examenonderwerpen zijn, welke hulpmiddelen je mag gebruiken en wanneer het examen is. De auteurs en uitgever hebben deze Examenbundel met grote zorg samengesteld. Soms veranderen de regels van de overheid echter of worden er nieuwe afspraken gemaakt over wat die regels betekenen. Raadpleeg daarom altijd je docent of onze website www.examenbundel.nl voor actuele informatie die voor jouw examen van belang is.

Inhoud

- 7 **Wat je moet kennen voor het examen maatschappijwetenschappen in 2025**
- 12 **Examenprogramma**
- 15 **Vaardigheden bij maatschappijwetenschappen**

Oriëntatietoets

- 21 Opgaven

Deel 1 Oefenen op onderwerp

1 Vaardigheden

- 33 Opgaven
- 52 Hints
- 53 Uitwerkingen

2 Vorming

- 60 Opgaven
- 77 Hints
- 78 Uitwerkingen

3 Verhouding

- 87 Opgaven
- 108 Hints
- 110 Uitwerkingen

4 Binding

- 123 Opgaven
- 141 Hints
- 142 Uitwerkingen

5 Verandering

- 152 Opgaven
- 176 Hints
- 177 Uitwerkingen

Deel 2a Examens met uitwerkingen

Examen 2023-I

- 193 Opgaven
- 206 Uitwerkingen

Examen 2023-II

- 221 Opgaven
- 233 Uitwerkingen

Deel 2b Examen 2024-I

Examen 2024-I

- 247 Opgaven

Bijlagen

Cijferbepaling
Onderwerpregister
Suggesties voor verder lezen
Internetadressen

Wat je moet kennen voor het examen maatschappijwetenschappen in 2025

Het nieuwe programma

Het examen van 2025 bestaat uit **kernconcepten** (centrale begrippen) en uit drie **contexten** (maatschappelijk thema's of vraagstukken). Deze kernconcepten en contexten zijn gerangschikt onder de volgende vier **hoofdconcepten**.

Hoofdconcepten	vorming	verhouding	binding	verandering
Kernconcepten	socialisatie cultuur acculturatie identiteit politieke socialisatie ideologie	(on)gelijkheid macht gezag samenwerking conflict	sociale cohesie sociale institutie groepsvorming cultuur politieke institutie representatie representativiteit	rationalisering individualisering institutionalisering democratisering staatsvorming globalisering
Voorgesproken contexten	geen voor het centraal examen	machts-verhoudingen in de wereld	natievorming en de rol van de staat	de wording van de moderne, westerse samenleving

Als je de titel van een opgave in een centraal examen leest, herken je niet altijd meteen over welke concepten of contexten de opgave gaat. Lees je vervolgens de vragen, dan wordt het je wel duidelijk om welke context het gaat en over welk hoofdconcept. Bij dit examenprogramma beperken de opgaven zich echter nooit tot maar één hoofdconcept (met de kernconcepten die daarbij centraal staan), maar er worden ook altijd vragen over andere hoofd- en kernconcepten gesteld. Een voorbeeld: Een opgave over solidariteit in het pensioenstelsel uit 2017 past bij de context natievorming en de rol van de staat en het hoofdconcept binding, maar in dezelfde opgave staan ook vragen over het hoofdconcept verandering en over de context de wording van de moderne, westerse samenleving.

Een aantal vragen heeft betrekking op het domein vaardigheden. Een van de vaardigheden in dit nieuwe programma is het werken met sociaalwetenschappelijke **paradigma's**.

Een paradigma bevat bepaalde theorieopvattingen en voorschriften van methodologische aard, ofwel voorschriften ten aanzien van de onderzoeksmethode, en daarmee ook wat er wordt bestudeerd, wat de onderzoeksvragen zijn en hoe de antwoorden moeten worden geïnterpreteerd.¹ De hoofdconcepten en kernconcepten kunnen in verschillende paradigma's een andere betekenis hebben.

De sociaalwetenschappelijke paradigma's in het programma zijn:

- functionalisme-paradigma
- conflict-paradigma,
- sociaalconstructivisme-paradigma
- rationele actor-paradigma.

¹ Vrancken, p. 93.

Het examen maatschappijwetenschappen

Op het examen krijg je twee boekjes: het Vragenboekje en het Bronnenboekje.

Het eerste boekje, *het vragenboekje*, bestaat uit 3-5 opgaven. Per opgave (met bijbehorende bronnen) worden 3-9 vragen gesteld met een totaal van 25-30 vragen. Verreweg de meeste vragen zijn open vragen.

In totaal kun je ongeveer 62 punten halen. In de kantlijn bij iedere vraag staat het maximale puntenaantal dat je voor die vraag kunt halen.

Het opgave boekje begint met de volgende **Aanwijzing voor de kandidaat**.

Als in een vraag staat dat je een hoofd- of kernconcept moet gebruiken, dan gebruik je in het antwoord die elementen uit de omschrijving van het hoofd- of kernconcept die nodig zijn om de vraag juist te kunnen beantwoorden.

Deze aanwijzing betekent dat het niet voldoende is als je de hele definitie van het kernconcept opschrijft.

De definitie is een lange omschrijving, die bestaat uit verschillende delen (**elementen** genoemd in de aanwijzing). Bijvoorbeeld het kernconcept sociale cohesie.

De definitie luidt: "Het aantal en de kwaliteit van de bindingen die mensen in een ruimer sociaal kader met elkaar hebben, het gevoel een groep te zijn, lid te zijn van een gemeenschap, de mate van verantwoordelijkheid voor elkaars welzijn, en de mate waarin anderen daar ook een beroep op kunnen doen."

Maar daarin zijn verschillende elementen te onderscheiden. Het kan bij sociale cohesie gaan om:

- het aantal en de kwaliteit van de bindingen die mensen in een ruimer sociaal kader met elkaar hebben;
- het gevoel een groep te zijn;
- het gevoel lid te zijn van een gemeenschap;
- de mate van verantwoordelijkheid voor elkaars welzijn;
- de mate waarin anderen een beroep kunnen doen op de verantwoordelijkheid voor elkaars welzijn.

Afhankelijk van welke vraag er gesteld wordt, kies je een van de elementen uit dit lijstje.

Zo werd in het vwo examen 2017-I, in vraag 2 gevraagd:

"Beredeneer welke conclusie je op grond van tekst 1 en figuur 1 kunt trekken over de mate van binding in de Nederlandse samenleving. Betrek in je redenering (...) het kernconcept sociale cohesie (...):

Het antwoordmodel van de examenmakers luidt als volgt:

"Uit figuur 1 blijkt dat een meerderheid van de werknemers (mannen circa 68%, vrouwen circa 63%) vindt dat solidariteit binnen het pensioenfonds belangrijk is. Deze opvatting van solidariteit drukt uit dat een meerderheid van de werknemers in Nederland **zich verantwoordelijk voelt voor elkaars welzijn.**"

Dit maakt duidelijk dat het element uit de definitie bij deze vraag moet zijn:

- de mate van verantwoordelijkheid voor elkaars welzijn.

Het andere boekje, *het bronnenboekje*, bestaat uit de bronnen aan de hand waarvan de vragen zijn geformuleerd. De bronnen zijn vaak tekstgedeelten uit dagbladen of onderzoeken. Het kan ook gaan om tabellen, figuren of cartoons.

Het examen wordt afgenomen in een zitting van drie uur.

Bepaling van je cijfer en de normering van het examen

Je gemaakte examen wordt eerst nagekeken door je eigen docent(e) aan de hand van een *Correctievoorschrift*, dat is vastgesteld door de Vaksectie maatschappijwetenschappen van het College voor Toetsing en Examens (CvTE). Daarna kijkt een docent(e) maatschappijwetenschappen van een andere school je examen na. Samen bepalen deze twee docenten het uiteindelijk aantal behaalde punten. Afhankelijk van de landelijke

resultaten voor het examen bepaalt het CvTE de norm voor het examen. Die norm is de omrekening van punten naar cijfers.

Voor de berekening van het eindcijfer voor maatschappijwetenschappen tellen schoolexamen en centraal examen ieder voor 50% mee.

Vorbereiding voor het examen

Voor een goede voorbereiding op het examen van 2025 zijn twee zaken van belang:

- een gedegen kennis van de hoofdconcepten, bijbehorende kernconcepten en de voorgeschreven contexten (machtsverhoudingen in de wereld, natievorming en de rol van de staat, en de wording van de moderne westerse samenleving);
- een goede beheersing van de in het examenprogramma voorgeschreven vaardigheden.

Gebruik van het woordenboek Nederlands bij het examen

Een eendelig verklarend woordenboek Nederlands is toegestaan bij het maken van het centraal schriftelijk examen. In plaats hiervan mag je ook een woordenboek van Nederlands naar een vreemde taal gebruiken, bijvoorbeeld naar de eigen thuistaal van de kandidaat. Een woordenboek kan een hulpmiddel zijn dat zekerheid geeft bij een enkel woord of begrip. Wel kan te veel opzoeken van woorden of begrippen tot tijdnoed leiden. Een ander punt is dat omschrijvingen van begrippen in het woordenboek niet altijd overeenkomen met de omschrijvingen van deze begrippen in de vaktaal. Alleen de formulering van de begrippen zoals omschreven in de syllabus maatschappijwetenschappen vwo versie examen 2025² zijn geldig.

Andere hulpmiddelen

Naast het woordenboek Nederlands zijn er ook andere hulpmiddelen toegestaan, zij het dat die bij de beantwoording van de vragen van het examen maatschappijwetenschappen niet direct van belang zijn. Het gaat dan om schrijfmateriaal, tekenpotlood, blauw en rood kleurpotlood, liniaal, passer, geometrische driehoek, vlakgum en rekenmachine.

Vorbereiding op het examen met deze bundel

- Zorg ervoor dat je goed vertrouwd bent met de vereiste kennis en vaardigheden van het examenprogramma, zoals die beschreven staan in de syllabus maatschappijwetenschappen vwo voor het examen van 2025.
- Gebruik de Samengevat maatschappijwetenschappen. Daarin staat de leerstof systematisch geordend. Het biedt een overzichtelijke voorbereiding op het examen.
- Maak de oefenopgaven in deze bundel. Daarmee kun je nagaan of je de vragen correct kunt beantwoorden. Kijk ook goed naar de gegeven uitwerkingen.
- Maak de examens maatschappijwetenschappen (nieuwe examenprogramma) van 2023-I en 2023-II. Niet alleen heb je dan een beeld van hoe een examen er in zijn geheel uitziet, maar ook van wat de juiste antwoorden zijn die in het antwoordmodel beschreven staan. Goede antwoorden op de voor dat examen gestelde vragen geven een goede indicatie van je kennis en vaardigheden.
- Neem kennis van de berichtgeving van de media over maatschappelijke en politieke onderwerpen; lees – eventueel naast een regionale krant – regelmatig een landelijke kwaliteitskrant (bijvoorbeeld *de Volkskrant*, *NRC Handelsblad* en *Trouw*), en kijk regelmatig naar het *NOS Journaal* en/of *RTL 4 Nieuws* en/of luister regelmatig naar het *NOS Radio 1 Journaal*.
- Het examen is echter al een jaar voor de dag waarop het examen plaatsvindt, gemaakt. Dus het is niet nodig enkele weken voor het examen een nieuwsitem uit te spitten. Dat zal niet voorkomen in het examen.

² www.examenblad.nl.

Wat voor vragen kun je verwachten op het examen?

Verschillende typen vragen zijn mogelijk. Hieronder staat een aantal mogelijkheden.

- *vraag over voorgeschreven contexten.* Aan de hand van een bron (tekst, tabel, figuur of politieke prent) moet je je kennis/inzicht laten zien over een van de drie voorgeschreven contexten, voor vwo kan dat bijvoorbeeld machtsverhoudingen in de wereld zijn.
- *vraag over hoofd- en kernconcepten.* Je moet kennis/inzicht tonen over de hoofd- en kernconcepten.
- *vraag waarin hoofd- en kernconcepten toegepast moeten worden in een van de drie voorgeschreven contexten.* Een dergelijke vraag kan voorschrijven welk kernconcept je moet toepassen of je moet zelf een selectie maken uit de kernconcepten die bij een hoofdconcept horen. De toepassing van hoofd- en kernconcepten bij een voorgeschreven context (bijvoorbeeld machtsverhoudingen in de wereld) staat soms ook al in de syllabus beschreven.
- *vraag waarin hoofd- en kernconcepten toegepast moeten worden in een nieuwe context.* Een dergelijke vraag kan voorschrijven welk kernconcept je moet toepassen of je moet zelf een selectie maken uit de kernconcepten die bij een hoofdconcept aan bod komen. De toepassing van hoofd- en kernconcepten bij een nieuwe context staat niet beschreven in de syllabus en moet je zelf beredeneren.
- *vraag over onderzoek doen.* Het kan zijn dat je zelf een hypothese of vraagstelling moet bedenken, vanuit bijvoorbeeld een paradigma of een theorie. Het kan ook zijn dat je een gegeven onderzoek moet beoordelen: op afhankelijke en onafhankelijke variabele, op betrouwbaarheid, validiteit en representativiteit.
- *redeneervraag.* Hierbij bouw je vanuit een paradigma, theorie of ideologie een redenering op, bijvoorbeeld om een probleem op te lossen, een voorspelling te doen of een conclusie te trekken.
- *argumentenvraag.* Er wordt een stelling gegeven. Je moet een argument vóór en/of een argument tegen geven. Soms moet je in de argumentatie nog aanvullende informatie gebruiken, bijvoorbeeld een specifiek kernconcept.
- *vraag over grafieken en tabellen.* Dat kan een vraag zijn waarbij je elementaire statistische informatie uit grafieken en tabellen moet kunnen interpreteren en hierover conclusies moet kunnen trekken ten aanzien van bijvoorbeeld hoofd- en kernconcepten.

Vraagformuleringen zoals je die kunt verwachten

- Leg uit dat/of/hoe/welke/waarom ...
- Geef een beschrijving van ...
- Geef een verklaring voor ...
- Beargumenteer of ... (je moet de argumenten voor een positie/stelling geven)
- Beredeneer dat/of/waarom ... (je moet de stappen van een redenering beschrijven)
- Maak een onderzoeksopzet ...
- Welke voorspelling ...
- Noem twee (andere) kenmerken ...
- Geef twee redenen voor ...

Bij de vragen staat een aanwijzing wat je moet gebruiken om de vraag te beantwoorden. Bijvoorbeeld:

- maak in je uitleg gebruik van het hoofdconcept binding en een kernconcept dat hierbij hoort;
- gebruik per reden een ander kernconcept van een willekeurig hoofdconcept;
- gebruik in je argument een voorbeeld uit tekst 3.

Tijdens het examen

Neem de tijd om de vraag goed te lezen! Kijk ook naar het aantal punten dat voor de vraag staat (1p; 2p; 3p; 4p). Het ligt voor de hand dat correcte antwoorden voor vragen waar je meer punten voor kunt halen, bijdragen aan een goed eindcijfer. Als je in tijdnood komt en niet meer alle resterende vragen kunt beantwoorden, kan een keuze voor een vraag waar meer dan één punt voor te behalen is, een goede zijn. Het aantal punten dat voor een vraag te behalen is, is ook een aanwijzing voor het aantal onderdelen dat een antwoord moet bevatten. Wordt er gevraagd naar twee kernconcepten, dan zijn er meestal twee punten te behalen voor ieder kernconcept één punt. Wordt er gevraagd naar één kernconcept, maar ook nog om een toelichting, dan valt er één punt te behalen voor het kernconcept maar een tweede punt voor de toelichting.

Examenprogramma

Hieronder staan de officiële (lees: wettelijke) exameneisen maatschappijwetenschappen per domein en een uitwerking daarvan. Het totaal geeft aan welke kennis en vaardigheden bij het centraal examen van 2025 worden verwacht.

Domein A: Vaardigheden

Subdomein A1: Informatievaardigheden

- 1 De kandidaat kan:
 - benodigde informatie verwerven en selecteren uit digitale en niet-digitale bronnen;
 - informatie verwerken en daaruit beredeneerde conclusies trekken;
 - de resultaten van een leeractiviteit beschrijven en presenteren.

Subdomein A2: Concept-contextbenadering

- 2 De kandidaat kan:
 - denkvaardigheden toepassen op de hoofdconcepten vorming, verhouding, binding en verandering en de bijbehorende kernconcepten: socialisatie, acculturatie, identiteit, cultuur, politieke socialisatie ideologie, sociale (on)gelijkheid, macht, gezag, conflict, samenwerking, sociale cohesie, sociale institutie, politieke institutie, representatie, representativiteit, groepsvorming, institutionalisering, individualisering, rationalisering, democratisering, globalisering en staatsvorming.
 - denkvaardigheden toepassen op contexten, daarbij gebruikmakend van hoofd- en kernconcepten. Het betreft zowel de in de domeinen beschreven contexten als andere contexten.
 - verbanden leggen tussen en binnen de in de domeinen beschreven contexten met behulp van hoofd- en kernconcepten.
 - verbanden leggen tussen en binnen andere contexten met behulp van hoofd- en kernconcepten.
 - de sociaalwetenschappelijke paradigma's functionalisme-paradigma, conflict-paradigma, sociaalconstructivisme-paradigma en rationele actor-paradigma betreffende de hoofd- en kernconcepten onderscheiden en deze sociaalwetenschappelijke paradigma's herkennen in visies op maatschappelijke verschijnselen en ontwikkelingen.

Subdomein A3: Onderzoeksvaardigheden

- 3 De kandidaat kan:
 - gegeven onderzoeksresultaten beoordelen op betrouwbaarheid, validiteit en representativiteit;
 - een eenvoudig onderzoek opzetten en uitvoeren over een concreet maatschappelijk verschijnsel;
 - basiskennis over statistiek toepassen.

Domein B: Vorming (binnen een specifieke context)

Subdomein B1: Socialisatie

- 4 De kandidaat kan ontleden hoe cultuuroverdracht en cultuurverwerving door socialisatie plaatsvinden. Hij kan tevens verbanden tussen persoonlijke identiteit en collectieve identiteit beschrijven en culturen classificeren op basis van verschillende culturele dimensies.

Subdomein B2: Politieke socialisatie

- 5 De kandidaat kan beredeneren wanneer er in een gegeven situatie sprake is van politieke socialisatie. Hij kan tevens standpunten classificeren op basis van ideologieën en politieke dimensies.

Subdomein B3: Visies vanuit paradigma's op socialisatie en politieke socialisatie.

- 6 De kandidaat kan verschillende visies op socialisatie en politieke socialisatie vanuit drie sociaalwetenschappelijke paradigma's onderscheiden.

Subdomein B4: Socialisatie binnen een specifieke context

- 7 De kandidaat kan in hoofdlijnen maatschappelijke ontwikkelingen beschrijven die van invloed zijn op socialisatieprocessen in een specifieke context en op de rol van socialisatoren daarin. Hij kan tevens conclusies trekken over de veranderde socialisatieprocessen.

Subdomein B5: Overheidsbeleid en standpunten van politieke partijen

- 8 De kandidaat kan weergeven op welke wijze de overheid invloed tracht uit te oefenen op het proces van (politieke) socialisatie. Hij kan tevens afleiden welke opvattingen aanhangers van politieke stromingen hebben over de rol van de overheid binnen een specifieke context.

Domein C: Verhouding (binnen een specifieke context)**Subdomein C1: Verhoudingen: nationaal en internationaal**

- 9 De kandidaat kan vanuit wetenschappelijke paradigma's verklaringen geven voor sociale ongelijkheid tussen staten en binnen een staat. Tevens kan hij beschrijven wat gevolgen van sociale ongelijkheid zijn en kan hij weergeven met welke andere factoren sociale ongelijkheid samenhangt.

Subdomein C2: Macht en gezag

- 10 De kandidaat kan vanuit wetenschappelijke paradigma's hypothesen formuleren over verschillen in macht en gezag tussen staten en binnen een staat. Ook kan hij wetenschappelijke onderzoeksmethoden onderscheiden, waarmee onderzoekers actoren en hun machtsbronnen in kaart brengen.

Subdomein C3: Internationale conflicten en internationale samenwerking

- 11 De kandidaat kan vanuit wetenschappelijke paradigma's maatschappelijke en politieke conflicten en samenwerking benoemen, ontleden welke oorzaken eraan ten grondslag liggen op de verschillende niveaus en wat de gevolgen ervan zijn.

Subdomein C4: Machtverhoudingen binnen een specifieke context

- 12 De kandidaat kan in hoofdlijnen aangeven hoe machtsverhoudingen veranderen, wat daarvan de gevolgen zijn en hoe ze kunnen leiden tot vormen van conflict en samenwerking.

Subdomein C5: Overheidsbeleid ten aanzien van het buitenland

- 13 De kandidaat kan weergeven wat de positie van Nederland is in het internationale krachtenveld en hoe de Nederlandse overheid hierop invloed tracht uit te oefenen.

Domein D: Binding (binnen een specifieke context)**Subdomein D1: Sociale cohesie: mate van binding**

14 De kandidaat kan onderscheiden welke indicatoren van sociale cohesie wetenschappers vanuit verschillende paradigma's onderzoeken.

Subdomein D2: Politieke instituties en representatie/ representativiteit

15 De kandidaat kan bindingen in de samenleving illustreren aan de hand van politieke instituties en beschrijven wat het belang is van representativiteit/representatie voor een democratische rechtsstaat. Tevens kan de kandidaat uitleggen hoe representatie en representativiteit bijdragen aan politieke binding.

Subdomein D3: Voorbeeld binnen een specifieke context van effecten van ontwikkelingen op politieke bindingen in een samenleving

16 De kandidaat kan binnen een specifieke context beredeneren wat de effecten zijn van bepaalde maatschappelijke ontwikkelingen op politieke bindingen in een samenleving.

Subdomein D4: Voorbeeld binnen een specifieke context van effecten van ontwikkelingen op affectieve bindingen in een samenleving

17 De kandidaat kan binnen een specifieke context beredeneren wat de effecten zijn van bepaalde maatschappelijke ontwikkelingen op affectieve bindingen in een samenleving.

Subdomein D5: Overheidsbeleid en standpunten van politieke partijen

18 De kandidaat kan overheidsbeleid en standpunten van politieke partijen ten aanzien van een bindingsvraagstuk onderscheiden.

Domein E: Verandering (binnen een specifieke context)**Subdomein E1: Veranderingsprocessen rationalisering, individualisering en institutionalisering**

19 De kandidaat kan beschrijven hoe rationalisering, individualisering en institutionalisering worden beschouwd als typerend voor de ontwikkeling van westerse samenlevingen van traditioneel naar modern.

Subdomein E2: Veranderingsprocessen staatsvorming, democratisering en globalisering

20 De kandidaat kan beschrijven hoe staatsvorming, democratisering en globalisering worden beschouwd als typerend voor de ontwikkeling van westerse samenlevingen van traditioneel naar modern.

Subdomein E3: Effecten van veranderingen binnen een specifieke context op andere maatschappelijke vraagstukken

21 De kandidaat kan uitleggen welke veranderingen zich hebben voorgedaan binnen een specifieke context en wat daarvan de effecten zijn op vraagstukken van identiteit, binding en ongelijkheid. Tevens kan hij maatschappelijke vraagstukken relateren aan drie paradoxen van modernisering.

Subdomein E4: Standpunten van aanhangers van politieke stromingen over vraagstukken die samenhangen met veranderingsprocessen

22 De kandidaat kan binnen een specifieke context onderscheiden welke standpunten aanhangers van de verschillende politieke stromingen innemen ten aanzien van veranderingsprocessen in een samenleving.

Vaardigheden bij maatschappijwetenschappen

Bij het vak maatschappijwetenschappen leer je niet alleen over de hoofd- en kernconcepten en over de contexten machtsverhoudingen in wereld, natievorming en de rol van de staat en de wording van de moderne westerse wereld. Je leert ook bepaalde vaardigheden aan.

In het vwo-examenprogramma worden drie subdomeinen onderscheiden waarin vaardigheden beschreven staan: informatievaardigheden (A1), concept contextbenadering (A2) en onderzoeksvaardigheden (A3) (zie onderdeel Examenprogramma in deze bundel). De vaardigheden die bij A1, A2 en A3 genoemd worden, moet je kunnen gebruiken op het centraal schriftelijk examen. Om je geheugen even op te frissen vind je hieronder een aantal nuttige tips en een korte uitleg over een aantal vaardigheden die je voor je centraal schriftelijk examen moet beheersen en moet kunnen toepassen.

Informatievaardigheden (A1)

Op het centraal schriftelijk examen krijg je bronnen waar je op basis van vakinhoudelijke kennis informatie of gegevens uit moet kunnen halen. Bronnen zijn krantenartikelen, cartoons maar ook tabellen en/of grafieken. In dit examenprogramma staan hoofd- en kernconcepten centraal. Daarom wordt ook gevraagd of je specifieke hoofd- en kernconcepten kunt herkennen in bronnen.

Ook over de bronnen zelf moet je een oordeel kunnen geven: of die betrouwbaar en representatief zijn door na te gaan waar de bron vandaan komt, wie de schrijver is, met welk doel de bron geschreven is, of het om feiten gaat of om een mening etc.

Concept-contextbenadering (A2)

Het vak maatschappijwetenschappen bestudeert de samenleving en de vele sociale en politieke verschijnselen die erin voorkomen. Om tot inzicht te komen in deze complexe materie is gekozen voor een kennisbasis met een beperkt kader aan hoofd- en kernconcepten.

Deze vier hoofdconcepten en 23 kernconcepten vormen de kern van de examenstof. Je moet het volgende kennen en kunnen:

- De letterlijke definitie van de hoofd- en kernconcepten (zie Bijlage 3 syllabus) kunnen noemen.
- In bepaalde definities komen meerdere elementen (onderdelen) voor. Ook die moet je kunnen onderscheiden en kunnen selecteren welke je moet noemen in een bepaald antwoord.
- Je moet weten welke kernconcepten bij welk hoofdconcept aan bod komen.
- Je moet in bronnen hoofd- en kernconcepten kunnen herkennen.
- Je moet verbanden kunnen leggen tussen kernconcepten, ook tussen kernconcepten die bij verschillende hoofdconcepten aan bod komen.
- Je moet de hoofd- en kernconcepten kunnen gebruiken bij de drie voorgeschreven contexten en bij andere nieuwe contexten.

Deze kennisbasis moet je in principe bij alle contexten (gebeurtenissen, maatschappelijke vraagstukken en ontwikkelingen) kunnen gebruiken. Maar er zijn drie contexten verplicht voorgeschreven: machtsverhoudingen in de wereld (hoofdconcept verhouding), natievorming en de rol van de staat (hoofdconcept binding) en de wording van de moderne westerse samenleving (hoofdconcept verandering). Daarvan moet je het volgende kennen en kunnen:

- De subdomeinen die gaan over de voorgeschreven contexten.
- Je moet het hoofdconcept en de kernconcepten waaronder de context is gerangschikt, kunnen gebruiken om deze context te verhelderen.
- Daarnaast moet je ook andere hoofd- en kernconcepten kunnen gebruiken in deze context.
- En je moet aan de hand van hoofd- en kernconcepten verbanden kunnen leggen tussen de voorgeschreven contexten.

Paradigma's

Binnen de concept-contextbenadering horen ook de vaardigheden die te maken hebben met de sociaalwetenschappelijke paradigma's. Het maakt uit of je de maatschappelijke verschijnselen bekijkt vanuit het ene of het andere paradigma: bijvoorbeeld welke vragen je formuleert, wat je waarneemt, hoe je het verklaart, en welke accenten je legt. Zo kan eenzelfde verschijnsel op meerdere manieren geanalyseerd worden en verschillende uitkomsten laten zien. Bij maatschappijwetenschappen onderscheiden we vier sociaalwetenschappelijke paradigma's: functionalisme-paradigma, conflict-paradigma, sociaalconstructivisme-paradigma, rationale actor-paradigma. Deze moet je kennen en kunnen toepassen.

- Je moet de paradigma's betreffende de hoofd- en kernconcepten kunnen onderscheiden (hoe wordt er bijvoorbeeld vanuit de verschillende paradigma's naar macht gekeken, hoe naar conflict, naar socialisatie en naar verandering?).
- Je moet in een visie op maatschappelijke verschijnselen en ontwikkelingen een paradigma kunnen herkennen.
- Je moet vanuit de paradigma's redeneringen kunnen opzetten (bijvoorbeeld hoe verklaar je vanuit het functionalisme-paradigma het verschijnsel arbeidsmarktdiscriminatie, en hoe vanuit het rationale-actor paradigma?).
- Je moet vanuit de paradigma's oorzaak-gevolg verbanden kunnen formuleren.
- Je moet kunnen aangeven vanuit welk paradigma of ideologie wordt geredeneerd in de bron.
- Je moet vanuit een paradigma een hypothese kunnen formuleren.

Onderzoeksvaardigheden (A3)

Veel informatie over de maatschappij wordt verzameld door onderzoekers. Het is belangrijk om te weten wat voor onderzoek zij uitgevoerd hebben, hoe ze dat gedaan hebben en waarom op die manier. Daar worden soms vragen over gesteld in het examen. De vraag of het onderzoek *betrouwbaar* is: dat wil zeggen dat bij herhaling van het onderzoek weer dezelfde meetresultaten gevonden worden.

De vraag of het onderzoek *valide* is: dat wil zeggen of het onderzoek meet wat de onderzoeker wil meten (waar de hypothese over gaat).

De vraag of het onderzoek *representatief* is: dat wil zeggen dat de steekproef een dwarsdoorsnede is van de totale onderzoekspopulatie.

Verder kan gevraagd worden om een hypothese of een vraagstelling te formuleren, soms met aanvullende eis, bijvoorbeeld dat een bepaald kernconcept voorkomt in die vraagstelling of hypothese, of dat de hypothese vanuit een van de paradigma's wordt geformuleerd. Een vraagstelling is een onderzoeksvraag, een vertrekpunt bij een sociaalwetenschappelijk onderzoek.

Een voorbeeld:

Waarom is de gemiddelde leeftijd waarop jongeren het ouderlijk huis verlaten en zelfstandig gaan wonen tussen 2006 en 2016 gestegen van 23,6 naar 24,6 jaar?

Een hypothese is een veronderstelling over de werkelijkheid die getoetst kan worden. Na afloop van je onderzoek kun je zeggen of de hypothese juist was of niet. Afhankelijk van het paradigma dat je kiest, zal ook je hypothese anders zijn. Een vraag in het examen kan bijvoorbeeld zijn:

Formuleer op grond van de onderzoeksvraag een hypothese vanuit het rationale actor-paradigma.

Een juist antwoord bevat dan een goed geformuleerde hypothese die onderzocht kan worden en elementen van het rationale actor-paradigma bevat. Dit paradigma gaat ervan uit dat actoren een afweging maken tussen alternatieven en het alternatief kiezen dat de meest gunstige kosten-baten analyse heeft. Dit moet in de hypothese zichtbaar zijn. Een voorbeeld van een juist antwoord is dan:

Wanneer jongeren meer voor- dan nadelen ervaren door in het ouderlijk huis te blijven wonen, zullen zij ervoor kiezen thuis te blijven wonen.

In hypothesen moet je variabelen kunnen onderscheiden. In bovengenoemd voorbeeld zijn dat de variabele 'het meer voor- dan nadelen ervaren' en de variabele 'keuze om

thuis te blijven wonen'. Het worden 'variabelen' genoemd omdat ze in het onderzoek variëren: meer of minder voor- dan nadelen ervaren en kiezen om wel of niet thuis te blijven wonen.

De gevonden variabelen moet je kunnen onderscheiden in *onafhankelijke* en *afhankelijke variabelen*. Een *onafhankelijke variabele* wordt door de onderzoeker gekozen omdat hij vermoedt dat deze van invloed is op de afhankelijke variabele. Het vermoeden is dat de keuze om thuis te blijven wonen afhangt van de ervaring of het meer of minder voordeel oplevert dan nadeel. De keuze om thuis te blijven wonen is dus de afhankelijke variabele en de ervaring van de jongere dat het meer voor- dan nadelen oplevert in het ouderlijk huis te blijven wonen is dus de onafhankelijke variabele.

En als laatste kan gevraagd worden variabelen verder te *operationaliseren*. Dat wil zeggen 'meetbaar maken', zo concreet maken dat ze onderzocht kunnen worden. Dit doe je door indicatoren te formuleren. In genoemd voorbeeld is een indicator voor de onafhankelijke variabele: het aantal voordelen en nadelen dat door de jongere ervaren wordt.

Naast een *onafhankelijke* en *afhankelijke* variabele kan er ook sprake zijn van een *intervenierende* variabele. Dat is een variabele die er 'tussenkomt' en mogelijk meer als oorzaak gezien kan worden voor de keuze om thuis te blijven wonen. In genoemd voorbeeld zou het kunnen zijn dat er een tekort is aan betaalbare woningen voor jongeren. Het feit dat er helemaal geen alternatief is, is dan bepalender dan de afweging die de jongere maakt. Dat zou een intervenierende variabele kunnen zijn, maar dat moet onderzoek uitwijzen.

Door middel van onderzoek willen wetenschappers achterhalen of er een *correlatie* is tussen variabelen: dat wil zeggen ze willen weten of er een verband is tussen de variabelen. Dat verband is soms een specifiek oorzaak/gevolg verband. Dan is er sprake van *causaliteit*.

Bij Deel 1, staan bij Vaardigheden vragen die gaan over onderzoeksvaardigheden.

Denkvaardigheden

Belangrijk bij de voorbereiding op het centraal examen is dat je niet alleen weet **wat** je moet kennen maar ook **hoe** hierover vragen gesteld worden.

Het gaat bij de examens maatschappijwetenschappen maar in beperkte mate om het uit het hoofd leren van definities en andere kennis. Het hoofddoel van de concept-contextbenadering is dat je inzicht krijgt in de examenstof. Je leert het hoofdconcept verhouding en de daaronder gerangschikte kernconcepten aan de hand van de context machtsverhoudingen in de wereld. Maar op het examen krijg je vaak andere contexten die je nog niet eerder gezien hebt. Daar moet je dan ook jouw kennis en inzicht op kunnen toepassen. Bijvoorbeeld door zelf met verklaringen te komen op basis van aangeleverde bronnen of zelf verbanden te kunnen leggen.

In Deel 2a waar eerdere examens zijn te vinden van 2021-I, 2022-I en 2022-II zal bij de uitwerking toegelicht worden waaraan je kunt zien wat voor type vraag gesteld is: meer gericht op het reproduceren van geleerde kennis of juist meer het testen van je inzicht over een nieuw onderwerp, waarbij je ook wel weer die kennis moet gebruiken zij het op een andere manier.

Hoe zou je het nu al doen op een examen? De oriëntatietoets geeft je een eerste indruk. De antwoorden vind je op mijnexamenbundel.nl.

Oriëntatietoets

Opgave 1 Kringlooplandbouw

Bij deze opgave hoort tekst 1.

tekst 1

Boer moet het anders doen

Het kabinet wil dat de Nederlandse landbouwsector op de schop gaat. Boeren moeten niet langer zo goedkoop mogelijk produceren, maar
5 zorgen voor 'kringlooplandbouw'. Dat betekent: koeien vaker in de wei, minder veevoer importeren en stoppen met kunstmest.

Dat staat in de nieuwe landbouwvisie
10 van het kabinet, die vandaag wordt gepresenteerd door minister Carola Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. "De manier waarop we nu ons voedsel produceren raakt
15 steeds verder uit balans", zegt de minister. "Het moet anders."

Volgens Schouten kan Nederland de voedselvoorziening alleen veiligstellen als wordt overgestapt op
20 kringlooplandbouw. "We moeten immers voorkomen dat we bodem, water en grondstoffen uitputten en de temperatuur op aarde onaanvaardbaar verhogen."

25 Bij kringlooplandbouw draait het erom dat boeren en tuinders de bodem en natuur niet onnodig belasten. Veevoer moet niet langer worden geïmporteerd uit
30 Zuid-Amerika, maar zo veel mogelijk zelf worden verbouwd of uit de directe omgeving van een boerderij komen. Ook moet meer dierlijke mest op het land komen, in plaats van
35 chemisch geproduceerde kunstmest. (...)

"Het is duidelijk dat de overgang naar kringlooplandbouw een ingrijpende keuze is die niet van de ene op de andere dag wordt gemaakt en die
40 van velen bereidheid vraagt tot ingrijpende veranderingen. (...) Mijn doel is dat Nederland in 2030 koploper is op het gebied van kringlooplandbouw. Daarvoor heb ik
45 ook steun uit Brussel nodig. Ik wil meer zeggenschap krijgen in de besteding van Europees geld voor de agrarische sector." (...)

naar: Algemeen Dagblad, 2018

Inleiding

Op wereldschaal is Nederland een belangrijke exporteur van landbouwproducten, zoals bloemen en zuivel. Nederland importeert ook veel. De landbouwgrond van het Nederlandse voedsel ligt voor ongeveer driekwart in het buitenland.

Na de Tweede Wereldoorlog heeft de Nederlandse overheid de modernisering van de landbouw gestimuleerd voor voedselzekerheid en economische groei. De ontwikkeling van onder meer kunstmest en gespecialiseerde landbouwmachines heeft geleid tot schaalvergroting, intensivering, kostprijsverlaging en groei van internationale handel.

De enorme toename van de productiviteit van de Nederlandse landbouw heeft gezorgd voor economische successen, maar ook voor ecologisch zeer belastende landbouw. In 2018 dringt het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), een adviesorgaan voor de overheid, aan op een overgang naar een toekomstbestendig landbouwsysteem. Het kabinet komt in 2018 met een nieuwe landbouwvisie. Minister Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit geeft in deze visie aan dat Nederland zal moeten overstappen naar kringlooplandbouw.

Gebruik de inleiding.

- 1 Leg uit dat in het gebruik van gespecialiseerde landbouwmachines een gerationaliseerde landbouw te herkennen is. Gebruik in je uitleg:
 - de omschrijving van het kernconcept rationalisering;
 - informatie uit de inleiding waaruit rationalisering blijkt.

Gebruik tekst 1.

Minister Schouten maakt deel uit van het kabinet-Rutte III, namens de ChristenUnie, een confessionele partij. Rentmeesterschap is een uitgangspunt van de confessionele stroming.

- 2 Leg uit dat in de landbouwvisie van het kabinet een confessionele opvatting over globalisering te herkennen is. Gebruik in je uitleg:
 - een omschrijving van het begrip rentmeesterschap;
 - informatie uit tekst 1 om rentmeesterschap te illustreren;
 - de omschrijving van het kernconcept globalisering;
 - een voorbeeld uit tekst 1 om globalisering te illustreren.

Gebruik tekst 1.

Hyperglobalisten en andersglobalisten hebben andere opvattingen over globalisering. Van één van deze twee typen globalisten zijn twee opvattingen te herkennen in de landbouwvisie van het kabinet, zoals beschreven in tekst 1.

- 3 Leg uit welke **twee** opvattingen van welk type globalisten dat zijn. Gebruik in je uitleg:
 - de naam van het gekozen type globalisten;
 - twee opvattingen van dit type globalisten;
 - per opvatting een voorbeeld uit tekst 1 waaruit de gekozen opvatting blijkt.

Gebruik tekst 1.

De politieke besluitvorming over kringlooplandbouw kan beschreven worden vanuit het systeemmodel. In het systeemmodel worden verschillende typen omgevingsfactoren in het politieke systeem onderscheiden, zoals ecologische en economische factoren.

- 4 Leg uit welk **ander** type omgevingsfactor van invloed is op de politieke besluitvorming over kringlooplandbouw, zoals beschreven in tekst 1. Gebruik in je uitleg:
 - een type omgevingsfactor in het politieke systeem;
 - een voorbeeld uit tekst 1 van het gekozen type omgevingsfactor.

Gebruik tekst 1.

Volgens minister Schouten is overheidsingrijpen nodig om Nederlandse landbouwers de overgang naar kringlooplandbouw te laten maken.

- 5 Leg uit dat overheidsingrijpen nodig is om Nederlandse landbouwers de overgang naar kringlooplandbouw te laten maken, omdat voor de landbouwers onderling het dilemma van collectieve actie kan spelen. Gebruik in je uitleg:
 - een collectief goed van de landbouwers;
 - een omschrijving van het dilemma van collectieve actie;
 - een voorbeeld uit tekst 1 om het dilemma van collectieve actie te illustreren.

Volgens het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) is de consument een belangrijke partij. Door minder vlees en zuivel te consumeren kan de consument een groot effect hebben op de landbouw. Om Nederlanders aan te sporen iets minder vlees te eten organiseert influencer Isabel Boerdam sinds 2018 de campagne De Week Zonder Vlees.

- 6 Leg uit met een kernconcept bij het hoofdconcept vorming dat influencer Boerdam kan bijdragen aan een milieuvriendelijker consumptiepatroon van haar publiek. Gebruik in je uitleg de naam en de omschrijving van het kernconcept bij het hoofdconcept vorming. *Je mag het kernconcept cultuur **niet** gebruiken.*

Tekst 1 beschrijft de landbouwvisie van het kabinet, die gaat over de overgang naar kringlooplandbouw in Nederland. Deze overgang kan gezien worden als een overgang in cultuur.

Hofstede onderscheidt dimensies waarop je culturen van elkaar kunt onderscheiden, zoals feminien-masculien.

- 7 Welke ontwikkeling in een dimensie van Hofstede is te herkennen in de overgang naar kringlooplandbouw?
- A van collectivistisch naar individualistisch
 B van kleine machtsafstand naar grote machtsafstand
 C van kortetermijngerichtheid naar langetermijngerichtheid

Opgave 2 Hongarije en de Europese Unie

Bij deze opgave horen tekst 2 en tabel 1.

tekst 2

Anti-Europees en anti-islam: dit maakt Orbán zo populair in Hongarije

- Ooit weigerde hij kerkelijk te trouwen. Nu zegt hij dat God hem een leidende rol heeft toebedeeld in de verdediging van een christelijk
- 5 Europa. De Hongaarse premier Viktor Orbán heeft een lange weg afgelegd van liberaal atheïst tot modern kruisridder tegen de dreigende islamisering van het
- 10 continent. Maar één ding kenmerkt hem van jongs af aan: hij bloeit op in confrontaties. (...)
- In Europa is de premier vooral bekend vanwege het grenshek tegen
- 15 vluchtelingen dat hij tegen een storm van kritiek in liet bouwen, en vanwege zijn weigering om asielzoekers op te nemen. (...) Trots noemt hij Hongarije, Slowakije,
- 20 Tsjechië en Polen de laatste 'migrantenvrije zone' van Europa en benadrukt hij zijn leidende rol daarin. "Wij, Hongaren, waren het die het ijs van het zwijgen hebben doorbroken.
- 25 Wij zijn het die de krachten benoemd hebben die Europa van zijn nationale wortels willen losmaken", zei hij bij de herdenking van de Hongaarse opstand van 1956 twee maanden
- 30 geleden. (...)
- Vorig jaar hing Hongarije vol met we Brussel stoppen' en op een Fidesz¹-partijcongres haalde Orbán
- 35 uit naar de 'liberale pleitbezorgers' van meer Europese eenheid: "[Het] gelovige [volk zal] het winnen van de nu nog in Europa regerende globalistische elite en [het zal]
- 40 Europa opnieuw groot maken, en daar zal Hongarije ook bij horen".

noot 1 Fidesz = de politieke partij van de Hongaarse premier Orbán

- (...) De kans om de door hem gedroomde historische rol te spelen, kreeg Orbán toen Fidesz in 2010
- 45 (...) een tweederde meerderheid in het parlement behaalde. Onderwijs, media, kerk, belastingen, rechtspraak, grondwet en kiesrecht: alles ging op de schop.
- 50 Het concept dat hem daarbij voor ogen staat is een 'illiberale democratie': een staat waarin niet het individu, maar de volksgemeenschap
- 55 voorop staat. 'Liberale rechten' zoals stemrecht en vrijheid van meningsuiting blijven bestaan, maar binnen een kader waarin de oppositie, onafhankelijke media en kritische maatschappelijke
- 60 organisaties op een zijspoor zijn gezet. (...) Orbán heeft dat ideaalbeeld in de afgelopen jaren grotendeels weten te verwezenlijken. (...)

naar: *Trouw*, 2017

tabel 1 Ovattingen van Hongaren over democratische waarden, uitgesplitst naar steun voor het beleid van premier Orbán, 2016 (n=1005)

Het is in ons land erg belangrijk dat ...	steunt het beleid van premier Orbán niet (% met stelling eens)	steunt het beleid van premier Orbán wel (% met stelling eens)
vrouwen dezelfde rechten als mannen hebben ¹⁾	82%	70%
de media over het nieuws kunnen schrijven zonder staatscensuur ¹⁾	75%	64%
mensen kunnen zeggen wat ze willen, zonder staatscensuur ¹⁾	79%	69%
er regelmatig eerlijke verkiezingen worden gehouden, waarbij gekozen kan worden uit ten minste twee partijen	82%	75%
mensen hun geloof vrij kunnen beoefenen	68%	66%

noot 1 Het verschil tussen Hongaren die Orbáns beleid niet steunen en Hongaren die Orbáns beleid wel steunen is bij deze stelling significant ($p < .05$).

naar: *PewResearch*, 2016

Toelichting

In tabel 1 staan opvattingen van Hongaren over een aantal democratische waarden, uitgesplitst naar Hongaren die wel en Hongaren die geen steun uitspreken voor Orbáns beleid.

Voorbeeld: in dit onderzoek is 75% van de Hongaren die het beleid van Orbán niet steunen het eens met de stelling dat het erg belangrijk is dat de media over het nieuws kunnen schrijven zonder staatscensuur en is 64% van de Hongaren die Orbáns beleid wel steunen het eens met deze stelling.

Inleiding

Hongarije is een lidstaat van de Europese Unie (EU). Sinds 2010 is Viktor Orbán van regeringspartij Fidesz de premier van Hongarije. In 2015 besluit premier Orbán een hek om de Hongaarse grens te bouwen tegen de komst van vluchtelingen. In datzelfde jaar keert premier Orbán zich tegen de migratiepolitiek van de EU. Zo vecht Hongarije het Europese besluit aan om vluchtelingen in Griekenland en Italië te herverdelen over de andere EU-lidstaten. Ook verwerpt premier Orbán de kritiek van de EU op de rechtsstaat van Hongarije. De afgelopen jaren zijn in Hongarije affiches opgehangen voor een campagne van de regering tegen de EU. Deze opgave gaat over de relatie van Hongarije met de EU.

Hongarije heeft het besluit van de Raad van de Europese Unie om vluchtelingen over de lidstaten te herverdelen aangevochten bij een Europese instantie.

- 8** Noem de Europese instantie waarbij Hongarije in beroep is gegaan.

Gebruik de inleiding.

Het Europese vluchtelingenvraagstuk raakt de soevereiniteit van Hongarije. In de inleiding staat de reactie van premier Orbán op het Europese vluchtelingenvraagstuk.

- 9 a** Leg uit dat in de reactie van premier Orbán op het Europese vluchtelingenvraagstuk de externe soevereiniteit van Hongarije te herkennen is. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van het begrip externe soevereiniteit;
 - een voorbeeld uit de inleiding om dit begrip te illustreren.
- b** Leg uit dat in de reactie van premier Orbán op het Europese vluchtelingenvraagstuk een kenmerk van de interne soevereine macht van Hongarije te herkennen is. Gebruik in je uitleg:
- een kenmerk van interne soevereine macht;
 - een voorbeeld uit de inleiding om het gekozen kenmerk te illustreren.

Gebruik tekst 2.

Er zijn verschillende groepen theorieën die het gedrag van nationale staten verklaren, zoals de marxistische theorieën.

- 10** Leg uit welke **twee andere** groepen theorieën over het gedrag van staten het anti-Europese beleid van Hongarije kunnen verklaren. Gebruik in je uitleg:
- per gekozen groep theorieën de naam en een kenmerk;
 - per gekozen groep theorieën een voorbeeld uit tekst 2 dat het gekozen kenmerk illustreert.

Gebruik tekst 2.

Er zijn verschillende voorbeelden van globaliseringsprocessen die de autonomie van staten aantasten.

- 11** Leg uit dat in de opvattingen van premier Orbán (neo-)nationalistisch cultureel verzet te herkennen is tegen een globaliseringsproces dat de autonomie van staten aantast. Gebruik in je uitleg:
- informatie uit tekst 2 over (neo-)nationalistisch cultureel verzet;
 - een voorbeeld van een globaliseringsproces dat de autonomie van staten aantast.

In tekst 2 staat dat premier Orbán sprak tijdens een herdenking van een nationale historische gebeurtenis.

Nationale cultuur wordt door de modernistische benadering anders geïnterpreteerd dan door critici van de modernistische benadering.

- 12** Leg uit dat volgens **beide** benaderingen het herdenken van een nationale historische gebeurtenis bijdraagt aan de nationale cultuur. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept cultuur;
 - een kenmerk van de modernistische benadering;
 - een kenmerk van de benadering van de critici van de modernistische benadering.

examenbundel >

vwo Nederlands
vwo Engels
vwo Duits
vwo Frans
vwo Economie
vwo Bedrijfseconomie
vwo Maatschappijwetenschappen
vwo Geschiedenis
vwo Aardrijkskunde
vwo Wiskunde A
vwo Wiskunde B
vwo Wiskunde C
vwo Scheikunde
vwo Biologie
vwo Natuurkunde

samengevat }

vwo Economie
vwo Bedrijfseconomie
vwo Maatschappijwetenschappen
vwo Geschiedenis
vwo Aardrijkskunde
vwo Wiskunde A
vwo Wiskunde B
vwo Wiskunde C
vwo Scheikunde
vwo Biologie
vwo Natuurkunde
havo/vwo Nederlands 3F/4F
havo/vwo Rekenen 3F

Tips, tricks en informatie die jou helpen bij het slagen voor je eindexamen vind je op examenbundel.nl! Nog meer kans op slagen? Volg ons ook op social media. #geenexamenstress

examenidoom + examenbundel + samengevat + zeker slagen! = #geenexamenstress

examenidoom

vwo Engels
vwo Duits
vwo Frans

zeker slagen !

voor vmbo, havo én vwo

